

Memòria de l'activitat portada a terme pel SCT-Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Lleida durant l'any 2017

Carme Prats

La major part de l'any 2017 les tasques de conservació i restauració del SCT-Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Lleida s'han centrat en el tractament de peces procedents de l'excavació del call jueu de Lleida. Aquesta intervenció arqueològica l'ha realitzat la Secció d'Arqueologia de l'Ajuntament de Lleida entre els anys 2015 i 2017. Enguany també s'ha fet una petita reintegració sobre una peça del Museu de Lleida: diocesà i comarcal i una extracció *in situ* d'una tenalla a l'excavació dels Vilars d'Arbeca, dins del projecte de recerca que es porta a terme sota la direcció de la Universitat de Lleida.

Com ja es va explicar en la memòria de l'any anterior, a finals de l'any 2016 es va trobar dins del call de Lleida una casa que va patir un greu incendi durant els aldarulls contra els jueus del 13 d'agost de 1391. El fet que la casa fos abandonada precipitadament ha permès recuperar un gran nombre d'objectes. El laboratori s'ha fet càrrec de bona part d'aquests objectes, la qual cosa ha suposat que durant aquest any s'hagin registrat i fotografiat unes 200 peces. Després s'ha avaluat l'estat de conservació de cada una d'elles i s'han guardat al magatzem del laboratori de manera adequada en espera de ser tractades.

Com ja es va destacar a la memòria del 2016, una de les peces trobades a la casa incendiada de la jueria de Lleida té un valor excepcional, es tracta del suport ceràmic de manufactura andalusina que té forma de maqueta arquitectònica i que anava associat a una tenalla de grans dimensions. El suport està molt sencer, però va patir un fort impacte perquè va caure d'un primer pis i això va provocar trencaments, esquerdes i desplaçaments a tot l'objecte. En la memòria anterior es va parlar de la seva fragilitat i de com es va extreure en bloc al jaciment fixant les parets i el pla superior amb gasses i resina acrílica (Paraloid B-72 al 25% en acetona) (figura 1a). També es va decidir mantenir la terra de dintre de la peça perquè no es plegués sobre ella mateixa en el moment de manipular-la. Es va aixecar tot el conjunt de suport i terra i es va posar sobre una planxa de metall. Després es va traslladar al SCT-Laboratori d'Arqueologia, on aquest any se n'ha portat a terme la reintegració. Aquesta reintegració ha sigut molt complicada, perquè el material ceràmic no està ben cohesionat i es trenca i disgrega fàcilment.

El primer que s'ha fet és traure la terra de sobre de la part plana del suport, per poder-la girar i recolzar sobre d'un llit o peanya de porexpan (figura 1b). Així ha estat possible traure la terra de dins i deixar a la vista l'interior de la peça. Al mateix temps s'han anat realitzant diferents operacions: s'ha enretirat la gasa dels voltants, humitejant-la amb acetona aplicada a pinzell, s'ha netejat la superfície de la ceràmica i s'han consolidat esquerdes i trencaments injectant resina acrílica (Paraloid B-72 al 25% acetona) i aplicant un morter de la casa ARTIC (Artimix 4) tenyit amb un color molt similar al de la peça original. A l'enretirar la terra i veure els desplaçaments de certes zones, s'ha decidit "desmuntar" la peça en diferents parts amb l'objectiu de redreçar-la el màxim possible. Això ha servit per mostrar la seva façana amb zones vidrades en verd, recuperar bastant la forma i millorar-ne l'estabilitat. Les diferents parts s'han tornat a muntar i enganxar amb adhesiu (Imedio), i s'han fet algunes reintegracions importants amb el morter (Artimix 4), tant a la zona de la façana com a la resta de la peça (figura 1c).

Aquest any s'han seguit recuperant restes carbonitzades de teixit, de cordill i d'estores *in situ* durant l'excavació que s'ha portat a terme al call. En un primer moment els fragments nous s'han anat dipositant, com els trobats l'any anterior, en caps de tanca hermètica per conservar-ne la humitat i s'han guardat en un entorn de temperatura baixa per evitar l'aparició de fongs sobre les restes. Posteriorment s'ha començat l'assecatge controlat d'aquestes restes tèxtils. S'ha fet obrint les caps hermetiques diàriament uns minuts fins a aconseguir eliminar tota la humitat de les caixes. Actualment tots els fragments estan secs i estables i s'han guardat dins de les caps hermetiques. L'any que ve se'n durà a terme la neteja i consolidació per poder-los estudiar.

Durant el 2017 també s'han tractat al servei altres peces de material orgànic procedents del mateix call: una closca de caragol de mar, un pinyol de préssec i un amulet d'atzabeja decorat amb motius incisos. De les tres peces s'ha eliminat la terra adherida, s'han enganxat els fragments amb Imedio i s'han consolidat amb resina acrílica (Paraloid B-72 al 5% en acetona).

Pel que fa a les peces metàl·liques recuperades a la casa jueva incendiada, enguany s'ha començat el tractament de conservació i restauració de tres peces: un encenser i una nansa decorada, amb dues d'aliatge de coure, i un calder també d'aliatge de coure i amb nanses de ferro. Aquest últim objecte és molt fràgil perquè les seves parets són molt primes i s'ha trencat en nombrosos trossos. Les tres peces s'han estat estabilitzant amb banys de sesquicarbonat sòdic i l'any vinent s'acabaran de restaurar.

Enguany s'han tractat algunes peces metàl·liques no recuperades a la casa incendiada sinó a altres zones del barri jueu. Aquest és el cas de sis petits objectes d'aliatge de coure: una cabota, una peça plana, una plaqueta, un ganxo de paret, una sivella i una placa doblegada. Totes aquestes peces s'han netejat mecànicament amb bisturí sota lupa binocular, s'han estabilitzat per procediments químics (sesquicarbonat sòdic al 5% en aigua desmineralitzada, B-70 i AMT), s'han inhibit amb BTA i s'han protegit amb resina acrílica (Paraloid B-72 al 5% en acetona).

Figura 1a-1c. Extracció al jaciment i reintegració al laboratori del suport en forma de maqueta arquitectònica recuperat a l'excavació de la casa incendiada del call jueu de Lleida (fotos: SCT-Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Lleida).

També durant aquest any s'ha finalitzat el procés d'estabilització, amb banys de sesquicarbonat sòdic, de quatre objectes de bronze trobats a altres intervencions fetes pel Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament de Lleida. Aquestes peces (un pont de fíbula, una plaqueta amb forats, un aplic de botó i un fragment d'aplic de bronze) patien una corrosió generalitzada causada per clorurs de bronze.

Alhora, s'ha acabat el tractament d'estabilització a base de banys de sulfit alcalí que s'estava aplicant, des de 2015, a setze peces de ferro procedents de la jueria i de dos peces començades al 2016: una fulla d'espasa també trobada a la jueria i una pala recuperada al carrer de Sant Antoni de Lleida (INT-294). Tots els objectes s'han neutralitzat, assecat i guardat de manera adequada fins que es decideixi acabar el procés de conservació i restauració amb la seva neteja i reintegració.

Després de ser estabilitzades amb banys de sulfit sòdic durant l'any anterior, enguany s'han netejat mecànicament i reintegrat amb resina epoxi (Araldit fusta) un aristol de ferro amb restes de teixit i un esquellot de ferro que es va recobrir interiorment amb una capa de coure per millorar-ne la sonoritat (figures 2a i 2b).

Finalment, també dins del marc de la col·laboració que es porta a terme entre la Universitat de Lleida i la Paeria, s'han tractat tres anells d'aliatge de coure procedents dels enterraments excavats al Convent dels Predicadors (INT-259). Un dels anells té un segell decorat amb el cap d'un monjo rebaixat en negatiu (figures 3a i 3b), un altre té encastada una pedra semipreciosa i l'últim presenta una decoració geomètrica a base de rodones.

Com en els darrers anys, en el 2017 s'ha seguit treballant en el projecte de recerca "La Fortalesa dels

Figures 2a i 2b. Esquellot de ferro amb l'interior folrat de coure recuperat al call de Lleida. Aspecte inicial i final (fotos: SCT-Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Lleida).

Figures 3a i 3b. Anell trobat al Convent dels Predicadors de Lleida abans i després del seu tractament (fotos: SCT-Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Lleida).

Vilars, Arbeca, les Garrigues. Poder, territori i cabdillatges: el llarg camí vers l'estat arcaic a la Plana Occidental Catalana. Recerca, recuperació patrimonial i socialització". Aquest projecte el porta a terme el Grup de Recerca Consolidat Estudi, Digitalització, Documentació i Divulgació del Patrimoni artístic i arqueològic: Recerca i Transferència (3DPATRIMONI) de la Universitat de Lleida i el personal del SCT-Laboratori d'Arqueologia en forma part. Dins d'aquesta col·laboració s'ha continuat el tractament d'estabilització, que ja s'estava portant a terme des de l'any anterior, sobre cinc peces d'aliatge de coure: tres punts de fíbula, un penjoll en espiral i una anelleta cargolada.

A més, durant els treballs d'excavació que s'han portat a terme als Vilars al llarg del mes d'octubre, s'ha trobat una gran tenalla amb cordons enterrada fins al coll al costat d'un dels murs d'una habitació del poblat, que sembla que estava dedicada a activitats industrials i d'emmagatzematge. La peça estava esquerpada, amb la vora totalment fragmentada i desplaçada, i els trossos de la zona superior havien vençut cap a l'interior del recipient (figura 4a). Com que les parets eren fràgils, estaven humides i es volia extreure la tenalla amb la terra de l'interior s'ha anat consolidant la superfície externa amb gases i resina acrílica (Paraloid B-72 al 20% en acetona) a mesura que s'ha eliminat la terra del seu voltant. La zona buida que ha anat quedant entre la tenalla i la secció de la terra s'ha reomplert amb escuma de poliuretà en esprai, protegint amb film de plàstic la superfície de la tenalla (figura 4b). Després s'ha tret en bloc i s'ha portat al laboratori on els arqueòlegs han excavat l'interior i han agafat mostres per saber què contenia antigament la tenalla. Més endavant se'n farà la neteja i reintegració.

Finalment, aquest any s'ha col·laborat amb el Museu de Lleida: diocesà i comarcal i s'ha intervingut sobre la base d'una gerra oenòcoe procedent del jaciment de Gebut. Aquesta peça es va trencar durant la seva manipulació en el muntatge de l'exposició itinerant

"Fam i abundància", que s'ha mostrat a la sala temporal del museu durant el 2017.

Agraïment

No voldria finalitzar aquesta memòria sense donar les gràcies a l'empresa ARTIC. La seva col·laboració ha sigut de gran importància per poder dur a terme la restauració del suport andalusí. Ens van preparar el seu morter Artimix 4 especialment per utilitzar-lo sobre aquesta peça i sense aquest material la seva restauració no hauria finalitzat amb uns resultats tan satisfactoris.

Carme Prats

SCT-Laboratori d'Arqueologia
Universitat de Lleida
Pl. Víctor Siurana, 1
25003 Lleida
telèfon: 973.70.20.27
carmen.prats@sct.udl.cat

Figures 4a i 4b. Extracció *in situ* d'una tenalla amb cordons al jaciment dels Vilars d'Arbeca (fotos: SCT-Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Lleida).